

واحد کار ۵

توانایی تشخیص و به کارگیری انواع سطوح مطابق با مبانی هنرهای تجسمی

واحد کمره

توانایی تشخیص و به کارگیری انواع سطوح مطابق به مبانی هنرهای تجسمی

اهداف رفتاری:

از هنر جو انتظار می‌رود در پایان این واحد کار:

- سطح را تعریف کند.
- سطوح اصلی را نام ببرد.
- سطوح ارگانیک (حیوانی، انسانی و گیاهی) را بشناسد.
- با استفاده از سطوح اصلی ترکیب بندی ایجاد کند.
- با استفاده‌ی خلاقانه از سطوح ارگانیک موجود، ترکیب بندی جدید ایجاد نماید.

۵-۱ سطح

همان‌طور که حرکت نقطه در فضا خط ایجاد می‌کند، حرکت خط در فضا، موجب پدید آمدن سطح است. شکلی که دارای دو بعد (طول و عرض) باشد سطح نامیده می‌شود. هم‌چنین رویه‌ی چیزها را نیز سطح می‌گویند. سطح را می‌توان از نظر شکل به طور کلی به دو دسته تقسیم کرد:

۱. سطوح هندسی که عبارتند از: دایره، مربع، مثلث، مستطیل، لوزی، ذوزنقه، بیضی و...
۲. سطوح غیرهندسی: به کلیه‌ی سطوحی که شکل منظمی نداشته باشند غیرهندسی می‌گویند. این سطوح ممکن است مثل روی یک میز صاف و مسطح باشند (مستوی) یا مانند سطح تپه‌ها دارای انحنا و پستی و بلندی باشند (غیرمستوی) و یا مثل سطح روی بعضی از مجسمه‌های هنری پیچیده باشند.

۵-۲ سطوح هندسی و مفاهیم آن‌ها

همه‌ی سطح‌ها از سه شکل هندسی دایره، مربع، مثلث و ترکیبی از آن‌ها به وجود می‌آیند. هر کدام از اشکال نیز دارای معانی خاص خود می‌باشند.

۵-۲-۱ دایره:

دایره شکلی کامل است که حرکت جاودانه و مداومی را نشان می‌دهد. همه‌ی نقاط روی پیرامون دایره با مرکز آن در یک فاصله قرار دارند و همه‌ی قطره‌های آن با یک‌دیگر برابر هستند. شکل‌های دیگر هندسی چون مثلث، مربع و نیز هر نوع کثیرالاضلاعی در دایره محاط می‌شوند. در عین حال دایره نماد نرمی، لطافت، سیالیت، تکرار، درون‌گرایی، آرامش روحانی و آسمانی، پاکی و صمیمیت و آن جهانی بودن است. دایره هم‌چنین نمادی از حرکت و زمان، آسمان و حرکت اجرام سماوی در حول محوری دوار و سیار است و از پیش از تاریخ تاکنون در هنرهای گوناگون برای بیان مفاهیم مختلف کاربرد داشته است.

نمونه‌ای از شکل دایره روی سفالینه پیش از تاریخ

استفاده از فرم دایره برای رساندن مفهوم سیالیت و پاکی آب در طراحی نشانه توسط هنرمند معاصر

۵-۲-۲ مربع

مربع یکی دیگر از شکل‌های پایه‌ی هندسی است که از چهار ضلع و چهار زاویه‌ی مساوی ساخته می‌شود. مربع بر خلاف دایره نماد صلابت، استحکام و سکون است. مربع هم‌چنین نماد مردانگی، منطق و معرفت زمین است.

نمونه‌ی استفاده شده شکل مربع روی سفالینه‌ی پیش از تاریخ

استفاده از فرم مربع در طراحی نشانه‌ی معادن منگنز ایران برای نشان دادن مفهوم زمین توسط ساعد مشکی هنرمند معاصر

۳-۲-۵ مثلث

پایدارترین شکل هندسی است و مثل یک کوه استوار به نظر می‌رسد که دارای نیروی تولد و سرچشمه‌ی زندگی و مظهر حاصل‌خیزی و فراوانی است. اما چنانچه بر یکی از راس‌های خود قرار بگیرد، حالتی کاملاً متزلزل و ناپایدار دارد. مثلث به واسطه‌ی زوایای تندی که دارد سطحی مهاجم و شکلی ستیزنده به نظر می‌رسد که همواره درحال تحول و پویایی است.

نمونه‌ی استفاده شده‌ی نقش مهر، هزاره‌ی سوم ق.م، شوش

استفاده از فرم مثلث در طراحی نشانه‌ی مجتمع کارخانه‌های صنعتی و معدنی خاور
طراح: قدرت الله خادمی

۴-۲-۵ بیضی

دارای شخصیت دایره است و مانند دایره عمق و فضای معنوی دارد. نمادی از کل جهان، مفهوم زمان و حرکت پیوسته و مدور آسمان است. سطوح بیضی نماد راز حیات، تولد و آفرینش است.

۵-۲-۵ لوزی و ذوزنقه

این دو سطح که از مشتقات سطح مثلث هستند، دارای وزن و سنگینی خاص بوده و می‌توانند سمبل اندیشه و تفکر باشند.

۳-۵ سطوح ارگانیک (حیوانی - انسانی - گیاهی)

شکل‌های ارگانیک از منحنی‌های به هم پیوسته‌ای تشکیل شده که معمولاً با دست و گاهی هم وسایلی مثل پیستوله ترسیم می‌شوند. در این شکل‌ها خط راست به ندرت دیده می‌شود ولی اگر شکلی خطوط راست و منحنی را با هم داشته باشد خصوصیات هندسی وارگانیک را توأم داراست.

۱-۳-۵ سطوح حیوانی

از آن‌جا که حیوانات در عصر پارینه سنگی به منظور تأمین منابع غذایی و سایر نیازهای زندگی روزمره مورد استفاده‌ی بشر بوده‌اند و از سوی دیگر در روزگار باستان برخی از حیوانات و پرندگان محترم و مقدس شمرده می‌شده‌اند، این قبیل سطوح در طول تاریخ همواره مورد توجه هنرمندان بوده است.
سطوح حیوانی به کار رفته در آثار به سه گروه تقسیم می‌شوند:
۱. نقوش حیوانات اهلی که با انسان زندگی می‌کردند مثل بز، گاو، گوسفند و...

نقش روی سفالینه پیش از تاریخ، تپه حصار دامغان

نقش روی ظرف سیلک کاشان

۲. نقوش حیواناتی که نماد زیبایی و پاک‌بودگی و نسبت به گروه اول کمتر در آثار به چشم می‌خورد. مثل طاووس، گوزن، آهو و...

نقش غزال روی سفال پیش از تاریخ

۳. نقوش حیواناتی که خوی درندگی داشته و نمادی از قدرت هستند و مورد استفاده‌ی کمتری دارند. مثل شیر

۲-۳-۵ سطوح انسانی

این سطوح به صورت خلاصه، پراکنده و کمتر از نقوش گیاهی و حیوانی در بعضی از آثار از جمله سفالینه‌ها به چشم می‌خورد.

نقش انسان روی سفالینه‌ی پیش از تاریخ

۳-۳-۵ سطوح گیاهی

نمونه‌های فراوانی از سطوح گیاهی در آثار هنری پیش از تاریخ تا دوره‌ی معاصر به چشم می‌خورد.

نقش روی سفالینه پیش از تاریخ تپه حصار دامغان

نمونه کار: برای مشاهده‌ی نمونه‌ی کارهای سطح به CD تمرینات و پوشه mabani\sath مراجعه کنید.

خود آزمایی

- ۱- سطح را تعریف کنید.
- ۲- سطوح را به طور کلی به چند دسته می‌توان تقسیم کرد؟
- ۳- سطوح اصلی را نام ببرید.
- ۴- ویژگی‌های مثلث را بنویسید.
- ۵- سطوح ارگانیک را تعریف کنید.

تمرین

- ۱- در یک کادر 10×10 با استفاده از سه شکل اصلی مربع، دایره و مثلث یک ترکیب‌بندی زیبا ایجاد کرده و سطوح آن را با سیاه، سفید و خاکستری پر کنید.
- ۲- در یک کادر 10×10 با استفاده از یک سطح مناسب مفهوم پایداری را نشان دهید.
- ۳- چند نمونه از آثار هنری که در آن‌ها از سطح استفاده شده باشد را به کلاس آورده و به کمک هنرآموز محترم مفاهیم آن‌ها را بنویسید.
- ۴- در یک صفحه‌ی $A4$ با استفاده از سطوح موجود در کلاس خود یک ترکیب‌بندی ایجاد کرده و هر کدام از سطوح را با خطوط متناسب با آن سطح به صورت هاشور پر کنید. (به عنوان مثال برای پرکردن سطح مثلث از خطوط عمودی استفاده کنید).
- ۵- با تلفیق سطوح گیاهی و حیوانی در یک کادر $A4$ ترکیب‌بندی ایجاد نمایید.

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

- ۱- پایدارترین شکل هندسی کدام است؟
(الف) مثلث
(ب) دایره
(ج) مربع
(د) مکعب
- ۲- به نظر شما برای طراحی نشانه‌ی تن ماهی دریا استفاده از کدام شکل هندسی مناسب تر است؟
(الف) مربع
(ب) مثلث
(ج) دایره
(د) مستطیل
- ۳- کدام شکل نماد منطق و معرف زمین است؟
(الف) دایره
(ب) مربع
(ج) مثلث
(د) مستطیل
- ۴- کدام گزینه در مورد سطوح ارگانیک صحیح است؟
(الف) این سطوح از منحنی‌های به هم پیوسته‌ای تشکیل شده است.
(ب) سطوح ارگانیک از خطوط راست و منحنی با هم تشکیل شده است.
(ج) این سطوح از خطوط شکسته تشکیل شده است.
(د) خطوط منحنی هیچ کاربردی برای ایجاد این سطوح ندارند.
- ۵- حرکت خط در فضا، موجب پدید آمدن است.
(الف) حجم
(ب) نقطه
(ج) سطح
(د) بافت